

Meşaiyyun ile İşrakiyyun arasındaki fark nedir? Eski hükemanın işrâkiyyun kısmı kimlerdir, ukul-u aşere ve erbâbü'l-envâ' ne demektir?

İşrakiyyun Felsefesi: 1153-1191 yılları arasında yaşayan Şehabeddin Sühreverdi'nin temsil ettiği felsefi ekole denilir.

Bu felsefede işrak, hem keşfi hem de zuhuru ifade eder. Güneşin işrakı (doğması) ile eşyanın görülmesine imkân vermesi gibi mânevî işrak yahut hads/sezgi de İnsana birçok bilgiyi (marifeti) ilham yoluyla verir. Sühreverdi'ye göre biz bedenlerimizi alâkalarından temizleyip ilâhî nurları düşünmeğe dalınca, nefislerimiz ilâhî idrakler ve tecelliler ile dolar. İnsan beden karanlığından kurtuldukça Allah'a olan meyli artar.

Sühreverdi "**Hikmet ve İşrak**" adlı eserinde bu felsefeyi açıklamıştır. Bu kitapta Meşşailere ve Eflâtun'a ait fikirlerin tenkidi de vardır. Ayrıca mantıktan, varlık ilminden, tabiattan ve psikolojiden de bahsetmiş, ışığı iyilik, kâranlığı kötülük ve maddenin özelliği saymıştır.

Sühreverdi, gerçeği önce keşfen gördüğünü, sonra bunların delillerini aradığını söyler. Bunların ehl-i tasavvuftan ayrıldığı nokta, sadece keşifte kalmayıp, akli da devreye sokmalarıdır.

İşrak, "**aydınlanma, güneşin doğuşu, tan ağarması**" mânâsındadır. Bu felsefi ekolün mensupları, gerçeğe ulaşmayı akıl işi değil; keşif, ilham, hads (sezgi) şeklindeki ruhî ve kalbî kuvvetlerde görürler.

Bu konuda felsefe kitalarında şu bilgilere ver verilir: "İşrakiyye ıstılahı, İslâm düşünce tarihinde bilginin kaynağı olarak akıl yürütmeyi temel alan rasyonalist Meşşai felsefeye karşı, mistik tecrübe ve sezgiye dayanan düşünce sisteminin adıdır. İşrakiyyun da bu düşünceyi izleyenlerin meydana getirdiği düşünce cereyanını ifade etmektedir."

Meşâiyyun: Derslerini gezerek veren, yalnız akıl ve fikir ile hakikatı bulmaya çalışan ehl-i dalâlet. Diğer bir adı da Aristoculuktur. Temel meselelerde İslâm'a dayanmakla beraber, akli, bütün hakikatlerin anlaşılmasında yeterli ve yanılmaz görürler. Bu yüzden peygamber ve kitaplara ihtiyaç olmadığını savunurlar. Akıllarına ters düşen bazı meselelerin te'vil cihetine gitmekle Ehl-i sünnet itikadına aykırı görüşler ileri sürmüşlerdir.

Bu hatalı görüşlerinden birisi de meleklerle imanı tevil yoluna giderek, melek yerine her nev'in mahiyetini esas almalarıdır. Elbette her nev'in küllî mânası yanında bir de

o nev'in fertleri vardır. Küllî mâna o nev'in mahiyetini ifade eder ve mücerrettir, hariçte vücudu yoktur. O küllî mânaya ait cüz'î fertler ise, mücerred değil, müşahhaslardır, hariçî vücutları vardır. O müşahhas fertlerin tesbihatlarını temsil eden ve onlardaki İlâhî sanatları temaşa ve tefekkür eden melekler vardır. İşte Meşaiyyun fesehesine bağlı olanlar, hariçte vücudu olmayan o mücerred mahiyetlerde boğulmuşlar ve melâike mânasından uzak kalmışlardır.

Ukul-u aşere (on akıl):

Akl-ı evvel; ilk akıl, hilkî ve cibillî olan akıl demektir. Bir kısım sapık felsefecilere göre Allah sadece akl-ı evveli yaratmıştır. Bundan ikinci akıl, ikincisinden üçüncü akıl neş'et etmiştir. Böylece "**Ukul-ü Aşere**" dedikleri birbirinden neş'et eden on akıl tevehhüm etmişler ve dalâlete düşmüşlerdir. Onların vehmince, bu hazır âlemi, onuncu akıl idare etmektedir.

Erbabü'l-enva': Her nev'in ayrı bir rabbi olduğu inancı.

Kur'an'ın açıkça ders verdiği gibi, Allah bütün âlemlerin Rabbidir.

Üstad Hazretlerinin "**İnsan şu kâinat ağacının en son ve en cem'iyetli meyvesi**" tarifinden de anlaşıldığı gibi; insan bu kâinatın tek meyvesi değil, en mükemmel meyvesidir. Yani, bütün hayvanlar ve bitki neveleri de aynı kâinat ağacının farklı meyveleri gibidirler. Ağacın tümünü terbiye eden kim ise, her bir nev'in Rabbi de odur. Canlı türleri farklı kâinatların değişik meyveleri değildir; hepsi aynı topraktan yaratılmış, aynı güneşle beslenip aydınlanmış ve aynı havayı teneffüs etmişlerdir. Bu açık hakikati göremeyenler, her nev' için ayrı bir Rab tevehhüm etmişlerdir.

Öte yandan, bütün âlemler arasında çok sıkı bir teşrik-i mesai olması gösteriyor ki, birini terbiye eden ancak bütününü de terbiye eden zat olabilir. Meselâ, mideleri terbiye eden başka, rızıkları terbiye eden başka olamaz. *Gözleri terbiye eden başka, ışıkları terbiye eden başka olamaz...*